

בזמן נחמיה ועזרא, ואין העזרה כשמוסיפין עליה מתקדשת בשתי תודות, אלא בשיירי מנחה (10) —

מאי טעמא? — כי קידוש העזרה הוא בקידוש ירושלים:

מה ירושלים, דבר הנאכל בה — דהיינו לחמי תודה הנאכלים בכל העיר כשלמים — מקדשה. אף עזרה, דבר הנאכל בה מקדשה. ושיירי מנחה נאכלים בעזרה, לפי שקדשי קדשים הם.

ומקשינן: אטו לחמי תודה, בעזרה מי לא מיתאכלי [וכי לחמי תודה נאכלים בירושלים בלבד ולא בעזרה], עד שאתה אומר שאי אפשר לקדש את העזרה בשתי תודות כיון שקידושה הוא בדבר הנאכל בה?! —

אלא כך תאמר: קידוש העזרה בקידוש ירושלים:

מה ירושלים, מתקדשת בדבר הנאכל בה, ואם יוצא ממנה הוא נפסל, דהיינו לחמי תודה, שנפסלים כשיצאו מחוץ לירושלים כשאר קדשים קלים —

אף העזרה, מתקדשת בדבר הנאכל בה, ואם יוצא ממנה נפסל. והיינו שיירי מנחות

הנפסלים ביוצא כשיצאו חוץ לעזרה ככל קדשי קדשים. (11)

ומקשינן: אי מדמינן קידוש עזרה לקידוש ירושלים, אם כן נדמה גם לענין חמץ, ונאמר: מה להלן בקידוש ירושלים בחמץ היא מתקדשת, אף כאן בקידוש עזרה בחמץ היא מתקדשת?! —

ומשנינן: ותסברא, וכי סבור אתה לדמות גם לענין זה?! והרי מנחת חמץ מי איכא, והרי אמרה תורה: "כל המנחה אשר תקריבו לה" לא תאפה חמץ"?! —

וכי תימא, שמא תאמר, לא יביא מנחת חמץ ב-10 ויקדש בשיירה, אלא יביא מנחה שאינה חמץ, אלא דמחמיץ לחו לאחר הקמיצה לשירים לבדם, ומקדש בהו, ותאמר שעיקר קפידת התורה היא שלא יקריב שאור על גבי המזבח, וכדכתיב "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה", והוא הקומץ שמקטירים אותו על המזבח, אבל על השירים הנאכלים לכהנים, לא הקפידה תורה —

כך אי אפשר לומר — כי, והכתיב "וכל המנחה אשר תקריבו לה" לא תאפה חמץ — חלקם נתתי אותה מאשי". ואמר ריש לקיש ללמוד מסמיכות זו: אפילו חלקם [חלק

"מוסיפין ... על העזרות" בשיירי מנחה.

10. הקשו התוספות: אם כן אף העזרה בימי שלמה נתקדשה בשיירי מנחה, ומנין היה להם מנחה, למאן דאמר "אין מנחה בבמה"?! — ותירצו: כיון שהכל בא בבת אחת הקידוש ועשיית מנחה, לא חשבינן מנחה בבמה, ובקמיצה ובהקטרה היה מקומה מתקדש, וכל

העבודה היתה מחנכתה, ומתקדש מקומה; אי נמי: כיון דלא אפשר לא צריך, והא דקאמר הכא דאין מתקדשת היינו היכא דאפשר, כגון שבאין להוסיף על העזרה; וראה תוספת דברים בזה בהערות לדרך טז א הערה 2.

11. לשון הרמב"ם [בית הבחירה ו יג] הוא: וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשיירי

ומאחר שלא שייך לקדש את העזרה בחמץ, מקדשים אותה בשיירי מנחות שהם מצה.

שמא תאמר: **נשבקה לבתר הכי**, [נשאר את הלחם שנתקדש ביום טוב, עד לאחר יום טוב], ולמחרת יום טוב **נבנייה** לעזרה וניקדשיה בשתי הלחם שנותרו מאתמול; אף כך אי אפשר לומר, שהרי **איפסילא ליה בלינה** [נפסל הלחם בלינה]. כי משעבר עליו הלילה, נעשה נותר, שאין הלחם נאכל אלא באותו היום ובלילה שלאחריו, ואם נשאר ממנו, פסול, שהרי "נותר" הוא.

שמא תאמר: **נבנייה** לחומת העזרה מאתמול [בערב עצרת], וניקדשיה עם בנייתה מאתמול [באותו יום], כך אי אפשר לומר, כי שתי הלחם, בשחיטת כבשים שהיתה ביום טוב עצמו הוא דקדשי, ובערב עצרת אינם קדושים כלל.

שמא תאמר: **נבנייה** לחומת העזרה מאתמול [בערב יום טוב], וניקדשיה האידנא [ונקדש את העזרה ביום טוב אחר שיתקדש הלחם]. אף כך אי אפשר, כי **בעינן קידוש בשעת הבנין**, ולא למחרתו.⁽¹⁾

שמא תאמר: **נבנייה ביום טוב ונקדשיה ביום טוב**. אף כך אי אפשר, כי **אין בנין בית המקדש ביום טוב**. אלא בשל מצה; וכל דלא אפשר לא מעכב.

הכהנים בשיירי המנחה] גם היא לא תאפה חמץ. ואם כן, הרי לא יתכן לקדש בשיירי מנחות של חמץ.

ומקשינן עלה: **אלמה לא** משכחת לה קידוש בחמץ?! והרי אפשר דמקדש את העזרה בשתי הלחם בעצרת, שהן באות חמץ, ואף הן, משיצאו חוץ לעזרה נפסלו.

ומשנינן: **משום דלא אפשר** לקדש בהן, כי **חיבי נייעביד** [איך נעשה] —

שמא תאמר: **נבנייה** לחומת העזרה מאתמול [בערב עצרת], וניקדשיה עם בנייתה מאתמול [באותו יום], כך אי אפשר לומר, כי שתי הלחם, בשחיטת כבשים שהיתה ביום טוב עצמו הוא דקדשי, ובערב עצרת אינם קדושים כלל.

שמא תאמר: **נבנייה** לחומת העזרה מאתמול [בערב יום טוב], וניקדשיה האידנא [ונקדש את העזרה ביום טוב אחר שיתקדש הלחם]. אף כך אי אפשר, כי **בעינן קידוש בשעת הבנין**, ולא למחרתו.⁽¹⁾

שמא תאמר: **נבנייה ביום טוב ונקדשיה ביום טוב**. אף כך אי אפשר, כי **אין בנין בית המקדש ביום טוב**. אלא בשל מצה; וכל דלא אפשר לא מעכב.

2. פירש רש"י: כדאמרינן ביבמות בפרק קמא [ו] א: יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת, תלמוד לומר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, אני ה'", כולכם חייבין בכבודי אתם והמקדש חייבין בכבודי שהזהרתי על השבת; וימים טובים נמי "שבתות" איקרו.

3. כתבו התוספות: אם כי בנין מקדש אינו

המנחה, מה ירושלים התודה שנאכלת בה מקדשתה, אף העזרה, שיירי המנחות שאין נאכלין אלא בה, הן שמקדשין אותה בהן.

1. פירש הריטב"א: "בו ביום, מדכתיב: "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן, וימשח אותו ויקדש אותו".

שנינו במשנתנו: שאין מוסיפין על העיר, ובשתי תודות ובשיר:

תנו רבנן: השיר שהיו אומרים שם: הוא שיר של תודה, היינו פרק "מזמור לתודה". והיו מלווים את השירים בכנורות ובנבלים ובצלצלים, על כל פינה ופינה, ועל כל אבן גדולה שבירושלים.

ואומר, כלומר, ועוד היו שרים שם מן הפרק

"מזמור שיר חנוכת הבית לדוד": "ארוממך ה' כי דליתני" עד סוף הפרק, ושיר של פגעים כלומר, פרק "יושב בסתר עליון" (4) הנקרא "שיר של פגעים" דהיינו שיר על המזיקים הפוגעים בבני אדם להזיק, ויש אומרים שהוא נקרא "שיר של נגעים".

ומפרשת הגמרא את טעם השמות האלו:

מאן דאמר שיר דנגעים, משום דכתיב

הפסול דהקמת לילה הוא ביסודו מפני שחסר הקמה על ידי לויים בזמנו, וכל זה במשכן, וכן בבית המקדש ראשון ושני; אבל בבית המקדש דלעתיד לבא, כיון שגילתה תורה שיהא עשוי בידי שמים, דכתיב "מקדש ה' כוננו ידיך", ממילא אפילו יהא מוקם ביום אין כאן הקמה בידי אדם, ורחמנא אכשריה, וממילא אין נפקא מינה אם יהא מוקם ביום או בלילה.

וראה לשון הריטב"א שכתב כעין דברי התוספות: דשאני בנין העתיד שהוא בנוי כבר ומשוכלל בשמים כדכתיב "מקדש ה' כוננו ידיך", וכדאיתא במדרש רבי נתנחומא; ומשמע לכאורה דבאמת אם היה נבנה המקדש בידי שמים בלילה אף בזה היה פסול, אלא דלא מיקרי בנין בלילה כיון שקודם הקמתו בארץ כבר הוא בנוי בשמים.

4. פירש רש"י: לפי שאמרו משה בהקמת המשכן דכתיב "ויברך אותם משה", ומה בירכין: יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נועם ה' אלהינו עלינו; והכי איתא בתורת כהנים; והוא מאחד עשר מזמורים שאמר משה בספר תהלים מ"תפלה למשה" עד סוף "מזמור לתודה"; ובהגהות הב"ח הביא בשם גליון להקשות, אם זה טעם אמירת פרק זה, היה להם להתחיל מ"ויהי נעם" שהוא סוף הפרק הקודם.

בלילה, מכל מקום בנין בית המקדש לעתיד לבא הוא אפילו בלילה, כדמוכח בראש השנה ל א, דאמר גבי בית המקדש דלעתיד לבא "דאיבני בלילה", ומשום שהוא עשוי מאליו בידי שמים, כדכתיב "מקדש ה' כוננו ידיך", וכן מפרש במדרש נתנחומא.

והאחרונים כתבו, דלכאורה דבר זה תלוי במה שיש לחקור: אם הוא איסור להקימו בלילה, או שהוא פסול, כי אם פסול הוא בהקמת לילה, מה לי בידי אדם מה לי בידי שמים; ראה בזה ב"מקדש דוד" סימן א.

וב"קהלות יעקב" [סימן י בנדמ"ח] כתב בזה, דהא דהקמת לילה פסול אינו משום שעצם הקמת לילה פוסלתו, אלא הפסול הוא משום דלילה לאו זמן הקמה היא, ומה שעשה בלילה לא חשיב הקמה בידי אדם כיון שהוא שלא בזמנה, וכשיגיע זמן הקמה דהיינו ביום, הא ליכא הקמה והוה ליה ביום כהוקם מאיליו, וכדאמרין ביומא דף כט, היכא דסידר את לחם הפנים על השולחן לפני שבת "נעשה כמו שסדרו הקוף", כיון שהסידור דשלא בזמנו לאו כלום, וכשהגיע זמנו ליכא סידור; והכא נמי דכוותה, כיון דהקמת לילה לאו כלום, ומה שהוא מוקם וקיים ביום אין בו מעשה בידי אדם, הוה ליה כמוקם מאיליו, ומשום הכי פסול, דהא התורה אמרה להקים את המשכן, ובעינן הקמה בידיים ולא שהוקם ממילא; ועל כל פנים עיקר

באותו פרק "ונגע לא יקרב באהלך".

ומאן דאמר "פגעים", משום דכתיב באותו פרק "יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש".

ומה היו שרים מתוך אותו פרק?

ואומר: "יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן", עד "כי אתה ה' מחסי".⁽⁵⁾

וחזור ואומר מן הפרק "מזמור לדוד בברחו", מ"ה' מה רבו צרי" "עד לה' הישועה".⁽⁶⁾

רבי יהושע בן לוי אמר להו להני קראי [היה קורא לפני השנה את פסוקי "שיר של פגעים"], וגאני, אז היה ישן, ועשה זאת כדי להגן על עצמו.

ומקשינן: היכי עביד הכי [איך עשה כן רבי יהושע בן לוי]? והאמר רבי יהושע בן לוי עצמו: אסור להתרפאות בדברי תורה!?

ומשנינן: אדם בריא שאומר פסוקים כדי להגן על עצמו מן הפגעים שלא יבואו עליו, שאני.

ומקשינן עלה: ואלא, ממילא משמע, דכי אמר רבי יהושע בן לוי "אסור", היינו בכגון דאיכא כבר מכה!?! והרי אי דאיכא כבר מכה, האם רק "אסור" אמר, ותו לא!?!

והתנן: הלוחש על המכה ואומר "כל המחלה

אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך" אין לו חלק לעולם הבא!

ובהכרח כי מה שאמר "אסור", הוא בכגון שעדיין אין לו מכה, ורק כדי להגן מפניה הוא אומר את הפסוקים. ואם כן, אכתי תיקשי: האיך אמר רבי יהושע בן לוי פסוקים אלו, ואפילו שלא באו אלא להגן!?

ומשנינן: הא איתמר עלה דההיא משנה, האומרת שאין לו חלק לעולם הבא: אמר רבי יוחנן: ברוקק שנו! וחומרת העונש היא לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה. והרי הוא לוחש ואומר "כי אני ה' רופאך".

שנינו במשנה: בית דין מהלכין ושתי תודות⁽⁷⁾ וכל ישראל אחריהם:

ומקשינן: למימרא, וכי אכן הוא כאשר משמע מלשון המשנה, דבית דין קמי תודה אזלי [בית דין היו מהלכים לפני התודות]?! והכתיב בנחמיה שם:

"ואעמידה שתי תודות גדולות, וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה". הרי שבית הדין היה הולך אחר התודות!?

ומשנינן: הכי קאמר במשנתנו: בית דין מהלכין, ושתי תודות מהלכות, וכל ישראל אחריהם". כלומר, "ושתי תודות" אינו מצטרף למה ששנינו בסוף "אחריהם", דזה אינו עולה אלא על כל ישראל; "ושתי תודות" ששנינו, מצטרף למה ששנינו "ובית דין מהלכין". כלומר, בית דין היו מהלכין,

פוסקים באמצע הפסוק.

7. נכתב על פי הגר"א שלא גרס כאן תיבת "אחריהן".

5. נכתב על פי גירסת הגר"א, והיינו שהיו פוסקים באמצע הפסוק.

6. נכתב על פי גירסת הגר"א, והיינו שהיו

מקשה הגמרא:

בשלמא למאן דאמר זו אחר זו היו מהלכות, **אמטו להכי** [לפיכך] **הפנימית** — דהיינו האחרונה — **נאכלת**, כי לא נפסלה ביוצא ואף שהילכו עמה מחוץ לירושלים, **משום** דכבר **אתיא חיצונה**, קמה וקדשה לה. [כבר הלכה הראשונה לפניו, וקידשה] למקום, והאחרונה מהלכת במקום קדוש, ולא יצאה מעולם.⁽⁸⁾

אלא למאן דאמר: זו כנגד זו היו מהלכות, ולא היתה האחת מהלכת אחר השניה, אם כן, הרי **תרוייהו בהדי הדדי קא מיקדשי** [שתיהן כאחת הן מקדשות], ומה טעם יש לחלק בין הפנימית לחיצונה שזו נאכלת וזו נשרפת?!

תמחה הגמרא על קושיית המקשה:

וליטעמיד [ולשיטתך וכי ניחא], **והרי למאן דאמר זו אחר זו, חדא** לבדה **מי מיקדשא?!?** עד שאתה אומר הראשונה אכן "יוצא" היא, והשניה אינה "יוצא" שכבר נתקדשה על ידי הראשונה —

הא "כל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה", **תנן** במשנתנו, ואם כן לא נתקדשה העיר עד שהילכו שתי תודות כשרות,

ואף שתי תודות היו מהלכות, ואין התנא מתיחס לסדר הליכתם. ולעולם בית הדין היה הולך אחר התודות, ואחר בית הדין היו כל ישראל מהלכין.

וממשיכה הגמרא לבאר: **כיצד** היו שתי התודות **מהלכות?**

רבי חייא ורבי שמעון ברבי, נחלקו בדבר:

חד מהם אמר: זו כנגד זו, כלומר, זו ליד זו.

וחד מהם אמר: זו אחר זו היו מהלכות.

ומפרשינן לפי שיטותיהם את לשון משנתנו "הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת":

למאן דאמר: זו כנגד זו היו מהלכות, "הפנימית" היינו **הך דמקרבא לחומה** החדשה של העיר.

ולמאן דאמר זו אחר זו היו מהלכות, "הפנימית" היינו **הך דמקרב לבית דין** שהיו מהלכים אחר שתי התודות, דהיינו התודה שהיתה מהלכת אחרונה.

ומקשינן: **הא תנן, הפנימית נאכלת, והחיצונה נשרפת**. והניחה הגמרא שהטעם שנשרפת הוא משום פסול "יוצא". ולכן

8. א. ראה מה שכתב ב"חזון איש" סימן כד ליקוטם לדרך זה לבאר את דברי הגמרא, ומשום דלא ניחא ליה לפרש כפשוטו דחלקה קדוש, דאי אפשר לקדש אלא את כולה כאחד.

ג. מבואר מדברי הגמרא שלא הוקשה לה אלא למה היא נאכלת, ולפיכך על הראשונה שבאמת אינה נאכלת לא קשיא לגמרא; ובפשוטו צריך ביאור: כיון שנפסלה הראשונה ביצא אם כן האיך היא מקדשת?!

ב. מכאן קשה — ראה תוספות כאן — על שיטת רש"י לעיל טו א ד"ה ואעמידה, שהיו התודות מהלכות חוץ לחומה; דאם כן האיך אמרינן שנתקדש המקום על ידי הראשונה, והרי

והרי הראשונה "יוצא" היא ופסולה.

ואפילו למאן דאמר לקמן טז א "כל שלא נעשית באחת מכל אלו – השנויים במשנתנו – הנכנס לשם אין חייבים עליה" תנן, ולשיטתו תאמר: כיון שהשניה כשרה נתקדשה, שהרי באחת מכל אלו שנשנו במשנתנו לבד היא מתקדשת; אף כך אי אפשר לומר, כי:

הני תרוייהו תודות [שתי תודות האלו] חדא מצוה היא, ואין האחת מקדשת בלי השניה, ונמצאו שניהם נפסלים ביוצא.

אלא אמר רבי יוחנן:

על פי נביא נאכלת, ועל פי נביא נשרפת, כלומר, לא מטעם "יוצא" נשרפת, אלא שכך הורו בשעת קידוש ירושלים חגי זכריה ומלאכי הנביאים, ואין טעם בדבר.⁽¹⁾

שנינו במשנה: וכל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה:

איתמר:

רב הונא אמר: "כל שלא נעשית בכל אלו" תנן, ואם חסר בקידוש אחד מן הדברים שנשנו במשנתנו אינו קידוש.

רב נחמן אמר: "כל שלא נעשית באחת מכל אלו" תנן, ואין כל הדברים שנשנו במשנתנו מעכבים את הקידוש, אלא אף באחד מהם די שיחול הקידוש –

וטעמו של רב נחמן הוא, משום שהרי בימי עזרא קידשו את ירושלים ולא היו שם מלך ולא אורים ותומים, הרי שאין כל השנויים במשנה מעכבים.

הרואה, כדתנן בפרק בתרא דזבחים: בשילה ונוב וגבעון שנאכלין בכל הרואה, לפי שאין חומת העיר קדושה!?

ויש לומר: דמכיון שהלכה התודה כל שהוא, הריא לה יוצא במקום שמהלכת.

1. נתבאר על פי רש"י; אבל הרמב"ם [בית הבחירה ו יב] כתב: ואוכלין שם לחם תודה אחת משתי התודות, והשנייה נשרפת, ועל פי הנביא שורפין את זו, ואוכלין את זו; וכתב ה"כסף משנה", דרבינו מפרש דכי מסיק "אלא אמר רבי יוחנן", היינו לומר: לא תיתני "פנימית נאכלת וחיצונה נשרפת", אלא "האחת נאכלת והאחת נשרפת", והנביא אמר להם, אי זו יאכלו ואי זו ישרפו.

והרדב"ז כתב על דברי הרמב"ם: ואם תאמר דתנן "הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת"?! ויש

ומיהו ראה בלשון רש"י ד"ה כי הדדי נינהו, שכתב לבאר את קושיית הגמרא למאן דאמר זו כנגד זו: "או שתיהן יאכלו, או שתיהן ישרפו", ומבואר דלא קשיא לגמרא כלל על עיקר הדין ואף שנפסלה ביוצא, אלא עיקר קושית הגמרא היא משום דסברה הגמרא דהטעם שהפנימית שונה מן החיצונה הוא משום שזו נפסלה ביוצא וזו אינה פסולה ביוצא, ומשום הכי מקשינן, דלמאן דאמר שהיו מהלכות זו אחר זו שפיר יש מקום לחלק ביניהם, אבל למאן דאמר זו כנגד זו, מה טעם יש לחלק ביניהם; ולפי זה ניחא שלא מקשה הגמרא על גוף הדין; ועל דרך זה נתבארה הגמרא בפנים.

ד. הקשו התוספות: אדרבה ראשונה נמי תאכל, דכל זמן שלא קידשה העיר, אף על פי שקדשה העזרה, [הרי] נאכלים קדשים בכל